

Úti élményeim Than Károly szülőföldjén

Régi vágyam teljesült, mikor *Szöke Ibohya* gyógyszerésznő — aki 1977/78-ban Budapesten szerzett diplomát — meghívott szabadkai otthonába. Vendéglátóm érdeklődési köre szintén a gyógyszerésztörténelem. A régi Bács-Bodrog megye gyógyszerésztörténetét dolgozza fel. Első dolgunk volt felkeresni a XVIII. században alapított szabadkai „öreg” patikát, mely alapítása, 1780 óta a város háza épületében működött. A gyönyörű újjáépített, Zsolnay pirogránit tetővel fedett magyaros jellegű városházában a régi gyógyszerertár helyett, teljesen korszerű egészségügyi intézményt találtunk. Ezután *Szöke* kolléganő munkahelyére, a 3. számú gyógyszerertárba mentünk, ahol az 1897-ből származó eredeti, világos cseresznyefából készült neoreneszánsz patinás berendezés fogadott. Bár a bútorzat a kis helyiségben zsúfoltan van elhelyezve, így is értékelhető a görög oszlopokkal oszított állványzat, a táraasztal díszes faragványai mint iparművészeti remekmű. A szekrények üvegabláiba *Aeskulap* és *Hygiea* alakját maratták be. Külön figyelemre méltók az ötvös művű kilincsek, a fiókok fogó gombjai. A régi patikai edényekből megmaradt néhány szép, arany szegélyű altwien porcelán, eredeti kartusú (címerpajzsú) díszes üvegedény. Érdemes volt megtekinteni a mutatós műemlék gyógyszerertári berendezést.

Másnap Zomborban *Antič György* gyógyszerész történést kerestük fel, aki 80 éves korát meghazudtoló fürgeséggel, még ma is helytörténeti kutatásokat folytat a helybéli levéltárban. Sok értékes patikai adatot gyűjtött össze, a korabeli hiteles fényképekről nem is beszélve. Úgy tudjuk, hogy egy nagyobb összefogó munkán dolgozik.

Célunk az volt, hogy megkeressük Óbecsén *Than Károly* professzor szülőházát. A feladat majdnem reménytelennek látszott, amikor megérkeztünk Óbecsére. Azt gondoltuk, hogy a múlt század elején épült ház az idők viharában elpusztult, vagy egy távoli tanyán kell keresnünk, mert az életrajzi adatok szerint *Than* édesapja a helybéli földesúr gazdatisztje volt, és nyilván a városon kívül lakott. Itt-ott hiába érdeklődtünk, mikor meglepetés ért bennünket. Véletlenül megpillantottunk egy korszerű gyógyszerertár feliratot, melyen a kiváló tudós, gyógyszerész „*Than Károly*” nevét olvashattuk. A patikába lépve, *Schillinger Eleonóra* gyógyszerésznő nagyon kedvesen fogadott és a gyógyszerertárban elhelyezett *Than* képre mutatott. Szívesen vállalkozott arra, hogy elvezet a főutcán levő *Than* családi házhoz, ahol nagy elődünk született. Útközben megtudtuk tőle, hogy a főtéren levő római katolikus templomban a három oltárkép *Than Mór* festőművésznek, *Károly* fivérének alkotása.

A Marsall Tito ulica 6. szám alá érkezve megtaláltuk az évfordulóra frissen tatarozott, sárgára festett *Than* portát. A földszintes épület újabb meglepetést tartogatott számunkra. A ház homlokzatán kétnyelvű (magyar—szerb) márványtáblát he-

lyeztek el, melyen megörökítették Óbecse két hírneves szülöttének nevét, következőképpen:

„*Than Mór* (1828—1899)—*Than Károly* (1834—1908)”

Than Károly tudós gyógyszerész, kémia professzorról *Studényi* és dr. *Vondra* (1929), dr. *Szabadvary Ferenc: Than Károly* című könyvében (1972) írt, dr. *Zalai Károly* pedig többször méltatta őt a „Gyógyszerészet” hasábjain. Ehhez járultunk hozzá egy újabb adattal.

Óbecsei látogatásunk *Than Károly* halálának 70., *Than Mór* születésének 150. esztendő évfordulójára esett. A helybeliek nemrég koszorúzták meg az emléktáblát.

A hálás utókor megemlékezésére nemcsak alkotó tevékenységük érdemesíti őket, hanem haladó gondolkodásuk, szabadságszeretetük. Mind a négy *Than* fiú az 1848-as forradalmi harcot végigküzdötte. *Bem* és *Görgey* hadseregében szolgáltak. *Károly* a 15 éves diák, mint tűzmester, bátyja, *Mór** súlyos maláriája miatt, csak mint festő — az események (Buda ostroma stb.) illusztrátora követte a világhíri fegyverletételig a sereget. Az idősebb két fivér főhadnagyként vitézkedett. Az ifjú *Than Károly Böhm Vilmos* tüzérkapitány gyámkodása mellett részt vett 1848—49-es erdélyi téli hadjáratban. Először vegyész kedvtelését, tudását a nagyzebeni puskapormalomban csillogtathatta. Később mint tüzér részt vett a harcokban. A vízaknai ütközetben 1849. január 4-én megsebesült és fogásba esett. *Böhm* kapitány azonban kiszabadította. A szomorú zsidói fegyverletételnél haditörvénszék elé állították. Fiatal korára való tekintettel felmentették és hazaengedték. 1849 után *Mór* a bécsi Akadémiára, öccse pedig Körösladányba ment *Kiss Ferenc* „Szentháromság” című patikájába gyógyszerész gyakornoknak. Pályájuk magasan felfelé ívelő.

A Bach-rendszer üldözte azokat, akik részt vettek a szabadságharcban, vagy támogatták azt. A négy *Than* fiút „lázádonak” nyilvánították. Ideig-óráig a biztonságot nyújtó családi otthonukban bújkáltak, nem hagyhatták el szülőföldjüket, mert a város nem adhatott ki számukra útlevelet, hivatalos írást.

Az apáti *Than* családot annyira szerették, és becsülték Óbecsén, hogy 1849-ben a helyi tanács kitűnő ötlettel úgy kerülte meg a Helytartó Tanács letartóztatási rendelkezését, hogy felhasználta a nemesi APÁTI előnevüket és APÁTI KÁROLY, APÁTI MÓR részére állított ki pecséttel ellátott írást. Ez a név nem szerepelt a keresett személyek jegyzékében. Így jutott Apáti (*Than*) *Mór* Bécsbe, Apáti (*Than*) *Károly* pedig Körösladányba.

* *Than Mór* a múlt század magyar történelmi festészetének úttörő, magasan kiemelkedő alakja volt. Nagyméretű vásznait a Magyar Nemzeti Galéria őrzi, hatalmas freskó kompozíciói a Magyar Nemzeti Múzeum, az Operaház, a Vigadó falait díszítik.

Óbecse büszke volt városa szülöttére, ezért *Than Károlyt* díszpolgárává választotta.

Illó tudunk, hogy nagy nevű kémikusunk Budapesten kívül megfordult mint gimnazista diák: Szabadkán, Kalocsán, Szolnokon, Nagybeeskereken. Mint gyógyszerész gyakornok Körösladány után Hódmezővásárhelyen működött. Ezt követte

szegedi kondíciója. Illó lenne, ha ezekben a városokban, ha utcát nem is, de patikát, brigádokat neveznének el róla.

Azzal a jó érzéssel tértünk haza, hogy a Vajdaságban sem felejtették el és megbecsülik nagynevű elődünket, példaképünket.

Dr. Hegedüs Lajos

FÜSTÖLÉS NÉLKÜL IS MEGY

BN: ÖAZ 35 (27—28) 553 (1981).

Ausztriában a dohányzás elleni akció jelszava: „Füstölés nélkül is megy” (Ohne Rauchen geht es auch). Ez a mottó azonos című dal szerzésére inspirálta H. Chmela zeneszerzőt. A dalt — az egészségügyi minisztériummal egyetértésben — hanglemezzre vették fel. Ezzel egyelőre véget ért az eddig leghatékonyabb egészségvédő kampány Ausztriában (amely általában a legeredményesebb dohányzás elleni akció is volt). A minisztérium megbízásából elvégzett értékelés világosan mutatja a kampány eredményességét: a lakosság 98%-a ismeri az akciót, 99%-a ismeri a jelszót, 96%-a tudja a dalt. Ezenkívül mind a nők, mind a férfiak között csökkent a dohányosok száma; gyarapodott azok száma, akik elégedetlenek dohányos múltjukkal (ezek a dohányosok 59%-át teszik ki); az utóbbi hónapokban legalább 200 000-en felhagytak a dohányzással. Ezek az adatok világosan mutatják, hogy az egészségügyi felvilágosítás olyan stílusára találtak, amit a jövőben is alkalmazni kell. Pozitív indítékokkal és nem ijesztéssel hatni öntudatra, egészséges életvitel kialakítása érdekében. A „Füstölés nélkül is megy” című hanglemez az egészségügyi és környezetvédelmi minisztérium ingyenessé bocsájtja az érdeklődők rendelkezésére. Dr. Kurt Steyer miniszter reményének adott kifejezést, hogy a sikeresen lazult akció még további eredményt is fog hozni: a dohányzók számának újabb esökkenését (184).

R. B.

LÉLKI KONFLIKTUSOK IS RÁKOT KELTHETNEK?

Smog: ÖAZ 35 (25) 497 (1981).

A rákkutatás egyre újabb és újabb összefüggéseket fedez fel a környezeti mérgek és a rák keletkezése között. Tudásunknak azonban még csak a kezdetén állunk. A rákot keltő (karcinogén) anyagok mellett, amelyek kívülről hatolnak a szervezetbe és azt károsítják, valószínűleg léteznek lelki, pszichikai befolyások, amelyek belülről hatva játszanak közre a rák keletkezésében. Európai és amerikai kutatók rákos betegeken végzett vizsgálatai jellemző személyiségi tüneteket állapítottak meg, amelyek a következők: túlzott kapcsolatfelvételi készség, kifejezett barátságos magatartás rátelepült agresszív érzelmekkel, alázatosság, autoritás-tisztelet, odaadás, saját érzelmeink az elvárhoz történő alkalmazása, képtelenség arra, hogy felhalmozott indulatait kifelé levezesse és végül kevés önbecsülést. Ez személyiségkép — jól jegyezzük meg — nem a rákbetegség következménye, hanem a kutatók szerint olyan alapvető magatartás, amely kedvez a betegség keletkezésének. Az okok többnyire a gyermekkorba vezetnek vissza. Pl. kevés törődés, elnyomott dac-reakció, felhalmozódott bűntudat vagy elhagyatottsági érzés és kudarcot való rettegés. Ezeknek az összefüggéseknek az ismeretében logikus követelmények támaszthatók a nevelést és a gyermek—szülő kapcsolatát illetően. De egyben utalnak arra is, hogy mennyire összetett folyamat a rák létrejötte, amit korábban tisztán tárgyi okokra vezettek vissza. Egyébként régóta ismeretes, hogy más betegségek létrejöttében, pl. gyomorfekély vagy ekcéma keletkezésében részük van lelki tényezőknek is (180).

R. B.

KÓRHÁZI ÉS KÓRHÁZKÖZI GYÓGYSZERTÁRAK SZERVEZETI FELEPÍTÉSÉNEK MEGHATÁROZÁSA

Dagyeko, L. V.: Farmacija (Moszkva) 30 (4), 10—13 (1981).

Számítógép segítségével kidolgozták, hogy valamely gyógyszerárt ésszerű tagozódása az alábbi képlettel állapítható meg:

Részlegek (osztályok) száma:

$$0,23 + 0,103 \cdot Gy + 0,00154 \cdot \dot{A} + 0,00005 \cdot F$$

ahol A: az ágyszám, F: az éves „gyógyszerforgalom” ezer rubelben, Gy: a gyógyszerek száma.

A gyógyszerárak kategorizálása VII-től I-ig jelölve, az ágyszám alapján rendre: 150 ágyig, 150—200 ágy, 200—300 ágy, 300—450 ágy, 450—650 ágy, 650—1000 ágy, 1000 ágnál több. Szervezeti tagozódásuk:

- a VII—VI—V. kategóriában csak receptúrai—termelési és igazgatási osztály van;
- a IV. kategóriában az előzőeken kívül készletezési osztály is;
- a III. kategóriában az igazgatási osztály két részre tagolódik, továbbá a könyvtár is külön szervezeti egység lehet;
- a II. kategóriában expedíáló osztály;
- az I-ben infúziós—injekciós—aszéptikus laboratórium is van, az előzőeken kívül.

(Ref.: A minőségi ellenőrzést általában a technológus gyógyszerész végzi, így az analitikai laboratórium nem önálló szervezeti egység.) (186)

Dr. Hartai István

A KLINIKAI GYÓGYSZERÉSZ SZEREPE A KÓRHÁZBAN

Cupit, C. G.: J. Clin. Pharmacol. 21, (5—6) 251—252, (1981)

A klinikai gyógyszerész szerepe a kórházakban növekvőben van. Az Egyesült Államok mind több kórházában tölti be a gyógyszerész a klinikus konzultánsi szerepet. Ez a tanácsadás nemcsak a gyógyító team felé érvényesül, hanem a beteg irányába is. Kiterjed a mellékhatásokra és a gyógyszer esetleges teratogén stb. hatására is. A klinikai gyógyszerésznek jelentős feladatköre, hogy a racionális gyógyszerelés megvalósuljon, célszerű termékválasztékot alkalmazzanak, különösen a kórházban gyakran használatos gyógyszerformulák tekintetében. Rendkívül fontos, hogy ne csak az egyes készítmények eltéréseiről, a közöttük fennálló különbségről, hanem azok hasonlóságáról is kellően informáltak legyenek azok, akiknek a gyógyszerek választéka tekintetében dönteniük kell.

Rutin feladattá vált a klinikai farmakokinetikai szolgálat, hiszen a farmakokinetikai laboratórium adatainak értékelése a betegség megfelelő kezelésében mind nagyobb jelentőségre tesz szert. A klinikai gyógyszerész másik fontos szakterülete a táplálást szolgáló parenterális készítményeknél mutatkozik meg. Számos helyen az ezt intéző team integrált tagja a klinikai gyógyszerész. A toxikológiai vonatkozású információ is egyik fontos területe a klinikai gyógyszerésznek. Országszerte számos mérégellenőrző központ áll gyógyszerész vezetés alatt. Sokszor történik meg az, hogy — az egészségügyi szakmelyezet mellett — közvetlenül a fogyasztóknak adnak ilyen jellegű információt (207).

K.